



# Mobbing og hatytringer blant skoleungdom i Oslo: Betydningen av elevenes minoritetsbakgrunn og skolekonteksten

## Bullying and hate speech among students in Oslo: The significance of students' minority background and the school context

Marjan Nadim

*Forsker, Institutt for samfunnsforskning*

Marjan Nadim er sosiolog og forsker ved Institutt for samfunnsforskning. Hun jobber med temaer knyttet til ytringsfrihet, hatytringer og betydningen av ulikhetsdimensjoner som kjønn og etnisitet i arbeidslivet.

[marjan.nadim@samfunnsforskning.no](mailto:marjan.nadim@samfunnsforskning.no)

Audun Fladmoe

*Forsker, Institutt for samfunnsforskning*

Audun Fladmoe er statsviter og forsker ved Institutt for samfunnsforskning. Han jobber med temaer som ytringsfrihet og hatefulle ytringer, frivillig deltakelse, tillit og holdninger til innvandring og integrering.

[audun.fladmoe@samfunnsforskning.no](mailto:audun.fladmoe@samfunnsforskning.no)

### Sammendrag

Denne artikkelen undersøker hvorvidt unges etniske og religiøse minoritetsbakgrunn gjør dem mer utsatt for krenkelser og eksklusjon. Studien undersøker dette gjennom analyser av erfaringer med mobbing og hatytringer blant skoleungdom i Oslo og hvordan slike erfaringer henger sammen med elevenes etniske og religiøse bakgrunn og med skolekonteksten i form av andelen elever med innvandrerbakgrunn på skolen. Analysene er basert på data fra 9117 elever på videregående skole som deltok i Ung i Oslo-undersøkelsen i 2018 (Ungdata). Resultatene viser at ungdom med etnisk og religiøs minoritetsbakgrunn er omtrent like utsatt for mobbing som elever med foreldre født i Norden, imidlertid opplever de langt oftere hatytringer som retter seg mot deres hudfarge, etniske eller religiøse minoritetsbakgrunn. Dette gjelder særlig dersom elevene tilhører en annen religion enn kristendom og dersom de går på skoler med lav andel elever med innvandrerbakgrunn. Tilsvarende er elever med foreldre født i Norden oftere utsatt for mobbing og hatytringer på skoler med høy innvandrerandel. Artikkelen bidrar til diskusjonen om hvordan etnisk og religiøs minoritetsbakgrunn kan fungere som markører på annerledeshet og viser hvordan den lokale konteksten kan ha betydning for i hvilken grad slike forskjellsmarkører blir relevante.

Nøkkelord

mobbing, hatytringer, etnisk minoritet, religiøs minoritet, skolekontekst

## Abstract

Through examining experiences with bullying and hate speech among students in Oslo, Norway, this article asks whether ethnic and religious minority status makes young people more exposed to exclusion. We analyse how such experiences are related to the students' ethnic and religious background and to the school context in terms of the immigrant-native composition of students. The article uses data from 9117 high-school students from the «Ung i Oslo 2018» (Young in Oslo 2018) survey. The results show that ethnic and religious minority students experience bullying approximately to the same degree as majority students; however, they are far more exposed to hate speech directed at their skin colour, ethnic or religious minority background. This is particularly the case if the students belong to a religion other than Christianity and if they attend schools with low shares of students of immigrant background. Similarly, students with parents born in a Nordic country are more exposed to such hate speech, in addition to bullying, in schools with high shares of immigrant students. The article contributes to discussions on how ethnic and religious minority background can function as markers of difference and shows how the significance of such markers can vary across local contexts.

## Keywords

bullying, hate speech, ethnic minorities, religious minorities, school context

## Innledning

Alle elever i Norge har rett på et trygt og godt skolemiljø, og det er lovfestet at skolene skal ha nulltoleranse mot krenkelser som mobbing, vold, diskriminering og trakassering (opp-læringslova, 1998, § 9a-3). Denne typen erfaringer kan være alvorlige for den enkelte og føre til opplevelse av ekskludering, et dårligere læringsmiljø og dårligere psykisk helse (Arse-neault, Bowes & Shakoor, 2010; Myklestad, Røysamb & Tambs, 2012; Thorvaldsen, West-gren, Egeberg & Rønning, 2018).

I denne artikkelen er vi opptatt av gjentagende erfaringer med krenkelser og eksklusjon blant elever i videregående skole og studerer to former dette kan ta – nemlig som erfaringer med mobbing og å motta hatytringer<sup>1</sup>. Et halvt århundre med innvandring til Norge har gitt et betydelig etnisk og religiøst mangfold i norske skoler. Dette gjelder særlig i Oslo, hvor nesten fire av ti elever er definert som minoritetsspråklige (Statistikkbanken Oslo kommune, 2020). I denne artikkelen undersøker vi hvordan eksklusjonserfaringer, som mobbing og hatytringer, henger sammen med elevenes etniske og religiøse bakgrunn, og hvordan det henger sammen med skolekonteksten – i form av andelen elever med innvandrerbakgrunn på skolen.

Mobbing og hatytringer kan forstås som to ulike former for eksklusjonsskapende fenomener. Mobbing handler om gjentagende negative handlinger over tid og hvor det er en ubalanse i styrkeforholdet mellom tøver og offer (jf. Olweus, 1992). Imidlertid har vi liten kunnskap om i hvilken grad etniske og religiøse minoriteter rammes av mobbing og krenkelser (NOU 2015: 2, s. 96), og de få studiene som er gjort finner ikke et entydig bilde av om ungdom med innvandrerbakgrunn er mer eller mindre utsatt for mobbing enn majori-tetsungdom (Bjereld, Daneback & Petzold, 2015; Fandrem, Strohmeier & Jønsdottir, 2012; Fandrem, Strohmeier & Roland, 2009). Videre har forskningen på mobbing vært lite opptatt av i hvilken grad og på hvilke måter mobbingen knytter seg til markører som hudfarge, etni-sitet og religiøs tilhørighet.

Hatefulle ytringer refererer til ytringer som angriper *hvem noen er* i kraft av deres (antatte) medlemskap i en (stigmatisert og marginalisert) gruppe. Dermed knytter det seg per defini-sjon til markører på noens «annerledeshet», som for eksempel hudfarge, etnisitet eller reli-giøs tilhørighet (jf. Chakraborti & Garland, 2015, s. 13).

1. I denne artikkelen bruker vi begrepene «hatefulle ytringer» og «hatytringer» om hverandre for språklig variasjon.

Mens mobbing først og fremst rammer noen som *individ*, angriper hatytringer noen i kraft av deres *tilhørighet til en bestemt gruppe*. Dermed vil hatytringer, enten det er intendert eller ikke, angripe ikke bare den direkte mottageren, men også andre som deler de samme gruppekjennetegnene (Chakraborti & Garland, 2015; Perry, 2001). Samtidig som mobbing og hatytringer kan forstås som to distinkte fenomener, kan de også henge sammen. For eksempel kan hatytringer forekomme som en del av mobbingen, hvor noen av de «gjentakende negative handlingene» tar form av ytringer som blant annet angriper offerets etniske eller religiøse minoritetstilhørighet.

På tross av den økte oppmerksomheten om hatefulle ytringer rettet mot etniske og religiøse minoriteter, har tidligere forskning på mobbing blant barn og unge i liten grad vært opptatt av sammenhengen mellom disse fenomenene. I denne artikkelen er formålet nettopp å studere mobbing og hatytringer i sammenheng. Mer konkret spør vi: 1) I hvilken grad utsettes elever ved videregående skole i Oslo for mobbing og hatytringer, og i hvilken grad varierer disse erfaringene etter elevenes etniske og religiøse bakgrunn? 2) Hvilken betydning har skolekonteksten – i form av andelen elever med innvandrerbakgrunn – for elevenes erfaringer med mobbing og hatytringer?

Vi belyser disse spørsmålene gjennom teoretiske perspektiver på *grensedragninger* (blant annet Alba, 2005; Perry, 2001). Dette innebærer at vi ser på mobbing og hatytringer som måter å trekke grenser mellom de som på en eller annen måte er «innenfor» og de som er «utenfor». Grensedragningsperspektivet bidrar med innsikter om hvem som er særlig utsatt for eksklusjon og hvorfor, og viser hvordan markører på «annerledeshet», som hudfarge, etnisitet og religiøs bakgrunn kan gjøre noen mer utsatt for fordommer, ekskludering og diskriminering (Alba, 2005; Perry, 2001).

Analysene i artikkelen er basert på data fra Ung i Oslo-undersøkelsen i 2018 (Ungdata), der nesten samtlige elever på videregående skoler i Oslo ble invitert til å delta, blant annet om deres erfaringer med mobbing og hatytringer. Datamaterialet inkluderer i overkant av 9000 respondenter og gir en unik mulighet til å studere erfaringene til ungdommer med etnisk og religiøs minoritetsbakgrunn med data av høy kvalitet.

## Grensedragninger og eksklusjon

I et grensedragningsperspektiv kan mobbing og hatytringer forstås som ekskluderende fenomener, som markerer hvem som er innenfor og hvem som er utenfor, hvem som er «normal» og hvem som er «annerledes» (jf. Kofoed & Søndergaard, 2009; Perry, 2001). Det handler altså om å trekke grenser mellom «oss» og «dem», og vi er i denne artikkelen særlig interessert i hvilken rolle etniske og religiøse grenser spiller. Teoretiske perspektiver på grensedragninger bidrar til å belyse hvordan grenser mellom grupper trekkes og hvordan noen mennesker blir kategorisert som «annerledes». De bidrar videre med en forståelse av *hvilke forskjeller* som blir vektlagt og hvordan konteksten former hvilke grenser som trekkes.

En sentral innsikt fra denne litteraturen er at grensene mellom grupper ikke handler om faktiske eller objektive forskjeller, men om det som oppfattes som *sosialt relevante* forskjeller i en gitt kontekst (Barth, 1969). Vi tilhører alle mange ulike sosiale kategorier, men det varierer i hvilken grad disse kategoriene definerer hvordan vi ser oss selv og hvordan vi blir oppfattet av andre. Noen kategorier er mer fremtredende og definerende for hvordan vi blir oppfattet, og vi kan ikke alltid selv velge hvordan vi blir kategorisert (Jenkins, 1997). Synlige markører, som hudfarge, fører gjerne til en umiddelbar kategorisering – uavhengig av hvordan man oppfatter seg selv. Man blir rett og slett tilskrevet en identitet.

Imidlertid varierer det hvor fremtredende og ugjennomtrengelige grensene mellom

grupper er. Alba (2005) skiller mellom tydelige (*bright*) og tvetydige (*blurred*) grenser. Når grensene mellom grupper er tydelige, er det åpenbart og utvetydig hvem som tilhører en gruppe. Det kan være mulig for enkeltindivider å krysse en grense, men det innebærer at de må forlate gruppen sin og alle kjennetegn på medlemskap til den gruppen. Når etniske grenser er tvetydige og porøse, kan (grupper av) enkeltindivider oppfattes som å tilhøre både majoritets- og minoritetsgruppen, eller de kan ses som medlemmer av den ene eller andre gruppen avhengig av kontekst, selv om deres etniske minoritetsbakgrunn ikke blir helt usynlig eller irrelevant (Alba, 2005).

Det er altså ikke gitt hva som markerer skillene mellom grupper i en gitt kontekst og hverken «majoritet» eller «minoritet» er selvsagte eller stabile kategorier. Imidlertid peker en rekke studier på at synlig etnisk og religiøs minoritetsbakgrunn ofte opptrer som viktige markører som definerer noen som annerledes og utenfor «majoriteten». For eksempel viser flere studier at det å tilhøre en etnisk minoritetsgruppe gjør deg mer utsatt for fordommer, eksklusjon og diskriminering (jf. Midtbøen, 2016; Midtbøen & Kitterød, 2019) i tillegg til hatefulle ytringer rettet mot hvem du er (Fladmoe & Nadim, 2017). Dette gjelder særlig for personer med *synlig etnisk minoritetsbakgrunn*. Hudfarge og andre fenotypiske trekk blir altså visuelle markører på etnisk tilhørighet og fører til en umiddelbar kategorisering av individer – som en av oss eller som annerledes (Gullestad, 2002; Vassenden, 2010).

*Religiøs tilhørighet* kan også fungere som en viktig markør for annerledeshet. I samfunn som det norske, som er preget av sterk sekularisering (jf. Norris & Inglehart, 2011), kan dette også gjelde personer med tilhørighet til det som historisk sett har vært majoritetsreligionen, nemlig kristendom (Brekke, Fladmoe & Wollebæk, 2020; Moulin, 2011). Likevel fremstår tilhørighet til islam som en spesielt fremtredende og tydelig grense, både i Norge og i Europa ellers (Alba, 2005; Walle, 2010). Islam og muslimsk identitet er gjenstand for stadig debatt og stigmatisering i storsamfunnet (Sandberg et al., 2018). Dermed kan tilhørighet til islam bli en markør som definerer muslimer som en «utgruppe», som ikke er en del av majoritetssamfunnet. Dette bekreftes i flere studier. Holdningsundersøkelser viser at befolkningen er mer skeptiske til islam og muslimer enn de er til andre religioner og religiøse grupper (Brekke et al., 2020). Tilsvarende viser undersøkelser av minoriteters erfaringer at personer med muslimsk bakgrunn i klart større grad enn andre oppgir at de har opplevd diskriminering på arbeidsplassen (Midtbøen & Kitterød, 2019).

### Grensedragninger i kontekst

Hvilke forskjeller som blir fremtredende og oppleves som relevante kan variere mellom ulike kontekster og situasjoner. Blant annet kan størrelsen på en minoritetsgruppe, eller *andelen* personer som regnes som sosialt eller kulturelt annerledes, i en gitt kontekst, forme hvordan de oppfattes (Kanter, 1977). Individer som utgjør en tydelig minoritet i en kontekst opplever gjerne at deres annerledeshet blir overdrevet og at de blir ekstra synlige (Kanter, 1977; Yoder, 1991). Kanter (1977) har kalt denne prosessen *boundary heightening* – grensene mellom grupper blir ekstra synlige og tydelige, eller *bright* i Albas (2005) terminologi, når man er i klart mindretall i en kontekst. Overført til en skolekontekst, kan dette bety at elever med etnisk eller religiøs minoritetsbakgrunn er mer sårbare på skoler der det er få andre elever med tilsvarende bakgrunn. Motsatt kan en også tenke seg at elever uten etnisk eller religiøs minoritetsbakgrunn er mer sårbare på skoler der de utgjør et klart mindretall. For eksempel utgjorde innvandrere og barn av innvandrere 33 prosent av Oslos befolkning i 2018, som er det året spørreundersøkelsen vi analyserer ble gjennomført.<sup>2</sup> Men innvandrerbefolkning-

2. Tall hentet fra Oslo kommunes statistikkbank (<http://statistikkbanken.oslo.kommune.no>).

gen er ujevnt spredt utover byen. Mens de utgjorde en majoritet i bydelene Stovner, Alna og Søndre Nordstrand, utgjorde de færre enn 20 prosent i bydelene Ullern, Vestre Aker og Nordre Aker. Tilsvarende variasjoner kan man også finne mellom skolene i Oslo.

Imidlertid understreker Yoder (1991) at det ikke bare er de numeriske forholdene mellom grupper i en avgrenset kontekst som former relasjonene og grensene mellom dem. Hun argumenterer for at det også er viktig å se på gruppenes status utenfor den umiddelbare konteksten. Forskning på kjønnsrelasjoner på arbeidsplassen har for eksempel vist at menn ikke opplever de samme ulempene ved å være i mindretall på en arbeidsplass som kvinner gjør. Tvert om, kan det ofte være en fordel å være mann på en kvinnedominert arbeidsplass (Punshon et al., 2019; Williams, 1992). Yoder (1991) mener at de negative konsekvensene av å være i mindretall er forbeholdt medlemmer av grupper som har lavere status enn majoriteten. Sagt på en annen måte: selv om den lokale konteksten kan ha stor betydning for relasjoner mellom grupper og for hvilke forskjeller som oppleves som relevante, er ikke lokale kontekster frikoblet de kulturelle forståelsene av – og relasjonene mellom – grupper som eksisterer i samfunnet utenfor. Ifølge dette resonnementet kan vi forvente at elever med etnisk eller religiøs minoritetsbakgrunn er mer sårbare enn elever uten slik minoritetsbakgrunn, på tvers av skolekontekster.

Kriteriene for hvem som oppfattes som innenfor og utenfor det norske er ikke satt, de vil kunne variere fra kontekst til kontekst og situasjon til situasjon. Likevel er det noen forskjeller som oppfattes som viktigere eller mer relevante enn andre, og de er gjerne knyttet til etnisitet, hudfarge, kultur og religion, eller en sammenblanding av disse. Dermed blir det relevant å undersøke om eksklusjonserfaringer blant ungdom, i form av mobbing og hatytringer, varierer etter etnisk og religiøs minoritetsbakgrunn. Fungerer ungdommenes etniske og religiøse bakgrunn som markører for annerledeshet som gjør dem særlig utsatt for denne typen ekskluderende erfaringer? Og har skolekonteksten, og i hvilken grad de er numeriske minoriteter i den konteksten, noe å si for deres erfaringer?

## **Mobbing og hatytringer som eksklusjonsmekanismer**

I denne artikkelen undersøker vi altså to ulike former for eksklusjonserfaringer, nemlig mobbing og hatytringer, og sammenhengen mellom dem. Mobbing og hatytringer er to distinkte fenomener, og også i forskningslitteraturen har de blitt behandlet adskilt fra hverandre, med svært lite overlapp i perspektiver og empirisk forskning. Samtidig er det nærliggende å se på de to fenomenene som beslektet, ved at begge mer overordnet handler om eksklusjonserfaringer. Vi redegjør her kort for de to begrepene.

Det er vanlig å definere mobbing som gjentakende negative handlinger fra en eller flere andre personer, hvor den som blir utsatt har vanskelig for å forsvare seg (Olweus, 1992). Med negative handlinger menes at noen med hensikt prøver å påføre en annen skade eller ubehag, for eksempel ved fysisk kontakt, ved ord og trusler eller på andre og mer indirekte måter, som å fryse noen ut eller ignorere dem (Olweus, 2009). Mobbeforskningen har i stor grad vært opptatt av hvorfor mobbing oppstår, og flere peker på at utsatthet for mobbing handler mer om indre forhold, som individers væremåte, enn om ytre forhold, som utseende. For eksempel viser Smith (2014) at de som utsettes for mobbing er kjennetegnet av mangel på sosiale ferdigheter, avvising fra jevnaldrende og internalisert atferd som tilbaketrukkethet, angst og depresjon. Roland (2007) finner at utseende ikke spiller noen særlig rolle for risikoen for å bli mobbet, selv om mobbere gjerne legger vekt på ulike former for «avvik».

Mens den tidlige forskningen på mobbing var opptatt av individuelle kjennetegn ved unge



som mobber og som blir mobbet, har det etter hvert blitt en større oppmerksomhet om den sosiale situasjonen mobbingen oppstår i (NOU 2015: 2). Kofoed og Søndergaard (2009) retter for eksempel oppmerksomheten mot betydningen av sosiale forhold som kultur, normer og skolemiljø, og de omtaler mobbing som sosiale prosesser på avveie. De anser mobbing som noe som henger mer sammen med klima i klassen og på skolen, enn med den enkelte elev. Det handler om enten å være innenfor eller å bli satt utenfor fellesskapet. De som står utenfor, utsettes for mobbing og trakassering, og de som har definisjonsmakt leder an i fellesskapet og står ofte bak mobbingen og trakasseringen. Samtidig har det vært lite oppmerksomhet om i hvilken grad, og på hvilke måter, mobbing er relatert til markører som hudfarge, etnisitet og religiøs tilhørighet (NOU 2015: 2, s. 96).

Det har vært gjort relativt få studier i Norge av hvorvidt ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn er mer eller mindre utsatt for mobbing enn andre, og funnene fra disse studiene peker i ulike retninger. Mens Fandrem og kollegaer ikke fant forskjeller i utsatthet for mobbing mellom ungdommer med og uten innvandrerbakgrunn i en stor representativ studie (Fandrem et al., 2009), fant de i en senere studie, imidlertid med et mindre utvalg, at unge med innvandrerbakgrunn oftere utsettes for mobbing (Fandrem et al., 2012). Dette ble bekreftet i en nordisk studie av foreldre-rapportert mobbing, som fant at barn med innvandrerbakgrunn har høyere sannsynlighet for å bli mobbet (Bjereld et al., 2015). Også den internasjonale litteraturen preges imidlertid av motstridende funn angående minoritetsungdoms risiko for være utsatt for mobbing (Maynard, Vaughn, Salas-Wright & Vaughn, 2016; Vitoroulis & Vaillancourt, 2015).

En undersøkelse blant elever på 8. til 10. trinn i Oslo-skolen fant at 15 prosent av elevene har vært utsatt for en eller flere uønskede hendelser på skolen på grunn av sin nasjonale bakgrunn (som stygge kommentarer, utestengelse, trusler og vold) (Vaagen & Gran, 2011). Elever med innvandrerbakgrunn var mer utsatt for denne typen hendelser enn elever med norskfødte foreldre, og andelen som var utsatt økte jo lavere andel minoritetsspråklige elever det var ved skolen. Undersøkelsen fant også at elever med tilhørighet til en annen religion enn kristendom var mer utsatt for uønskede hendelser på skolen på grunn av sin religion/tro (Vaagen & Gran, 2011). Denne undersøkelsen tyder altså på at innvandringsbakgrunn og en minoritetsreligiøs tilhørighet gir en høyere utsatthet for uønskede hendelser i skolen, men at denne utsattheten varierer med den lokale skolekonteksten (Vaagen & Gran, 2011; se også Moulin, 2011).

Vi kjenner ikke til tilsvarende undersøkelser gjennomført blant elever på videregående skoler i Oslo, hvor det er sannsynlig at den lokale geografiske konteksten spiller mindre rolle. Det er langt færre videregående skoler enn barne- og ungdomsskoler i Oslo, og på grunn av fritt skolevalg kan elever søke seg til skoler utenfor området der de bor. Vi vet derfor ikke om de samme mekanismene gjelder på disse skolene.

Videre konsentrerer de fleste eksisterende studier seg om elevers erfaringer med mobbing, mens vi i tillegg ser spesifikt på erfaringer med hatefulle ytringer, som er en form for krenkelse som spesifikt retter seg mot noens gruppetilhørighet. I dagligtalen brukes begrepet hatytringer gjerne for å referere til ulike former for hets, trakassering og mobbing. Selv om det ikke finnes noen omforent definisjon av hatytringer i forskningslitteraturen eller i internasjonal lovgivning, er det likevel vanlig å definere fenomenet ut fra to kriterier: 1) *tonen eller stilen i ytringen*: at ytringen har en diskriminerende, trakasserende, truende eller hateful tone, og 2) *grunnlaget for ytringen*: at ytringen retter seg mot eller angriper en gruppe eller et individs (antatte) gruppetilhørighet (Nadim & Fladmoe, 2019).

Hatefulle ytringer kan forstås som ytringer som er egnet til å skape eller spre hat mot bestemte grupper, som rasistiske, homofobiske, antisemittiske eller antimuslimske ytringer.

Det at ytringene angriper bestemte gruppekjennetegn, er det som skiller hatefulle ytringer fra nærliggende fenomener som mobbing, netthets, trusler og trakassering. Det varierer hvilke grupper som innlemmes i begrepet, men begrepet om hatefulle ytringer er hovedsakelig ment å fange ytringer rettet mot (historisk) stigmatiserte og marginaliserte grupper. Dette gjenspeiles i straffeloven § 185, som eksplisitt nevner hatytringer rettet mot a) hudfarge eller nasjonal eller etnisk opprinnelse, b) religion eller livssyn, c) homofile legning, leveform eller orientering, eller d) nedsatt funksjonsevne.

Barbara Perry forstår hatytringer som en måte å beskytte og understreke grensene mellom grupper på (Perry, 2001). Hatytringer bygger på kulturelle forståelser av forskjeller mellom grupper i storsamfunnet og angriper noens tilsynelatende «annerledeshet» i form av tilhørighet til en gruppe som anses som mindreverdige (Chakraborti & Garland, 2015; Perry, 2001). Formålet er å understreke at mottageren er «annerledes» og mindreverdige. Perry ser hatytringer rettet mot markører som hudfarge, etnisitet og religion som et forsøk på å forsvare og forsterke skillene mellom grupper basert på forestillinger om rase og etnisitet og betegner det som «defending the color line» (Perry, 2001, s. 57). Dette gjøres gjennom en retorikk som bygger på eksklusjon, frykt og forakt for individer og grupper som blir sett på som annerledes (Nilsen, 2014; Perry, 2001).

Flere norske studier viser at personer med innvandrerbakgrunn i større grad enn andre er utsatt for hatytringer definert på denne måten, og kommentarene de mottar er gjerne knyttet til deres innvandrerbakgrunn eller religiøse tilhørighet (Fladmoe & Nadim, 2017; Fladmoe, Nadim & Birkvad, 2019). Disse studiene har imidlertid særlige utfordringer med datakvalitet når det gjelder å fange erfaringene til personer med innvandrerbakgrunn, og de er også utelukkende rettet mot den voksne befolkningen.

Mens hatytringer kan forstås som en form for eksklusjon basert på noens tilhørighet til en gruppe og dens plassering i et større *samfunnshierarki* (Perry, 2001), kan mobbing forstås som eksklusjon basert på en persons plassering i det *sosiale hierarkiet* i for eksempel en skolekontekst (Kofoed & Søndergaard, 2009). Samtidig påpeker for eksempel Roland (2007) at mobbere gjerne retter søkelyset på «avvik» hos offeret, og hva som forstås som avvik henger sammen med kulturelle forståelser av forskjeller og hierarkier mellom grupper. Dermed kan mobbing også ta form av hatytringer som angriper offeret i kraft av dets tilhørighet til en bestemt gruppe, som en etnisk eller religiøs minoritetsgruppe. På denne måten kan mobbing og hatytringer også i noen tilfeller være overlappende.

## Data og metode

Datagrunnlaget for studien er spørreundersøkelsen Ung i Oslo 2018, som ble gjennomført fra uke 3 til uke 12 i 2018. Undersøkelsen ble gjennomført på samtlige offentlige og de aller fleste private ungdomsskolene og videregående skolene i byen. Mens alle elever fikk spørsmål om mobbing, ble spørsmål om erfaringer med hatefulle ytringer kun inkludert i spørreskjemaet til elever i videregående skole. Vi har derfor utelatt ungdomsskoler fra materialet. Totalt 28 videregående skoler deltok, og 65 prosent av elevene ved disse skolene svarte på undersøkelsen. Det var noe lavere deltakelse på andre (Vg2) og tredje trinn (Vg3) enn på første trinn (Vg1). Dette skyldes blant annet at lærlinger ikke deltok, men også at det utover videregående er økt fravær og flere som slutter på skolen (Bakken, 2018). For å korrigere for disse skjevhetene, kontrollerer vi for klassetrinn i multivariate analyser. Analysegrunnlaget er 9117 elever som svarte på alle de sentrale spørsmålene vi analyserer.

De to avhengige variablene måler erfaringer med mobbing og hatytringer. Variabelen *Mobbing* er basert på spørsmålet «Blir du selv utsatt for plaging, trusler eller utfrysing av

andre unge på skolen eller i fritida?». Svaralternativene var «Ja, flere ganger i uka», «Ja, omtrent én gang i uka», «Ja, omtrent hver 14. dag», «Ja, omtrent én gang i måneden», «Nesten aldri» og «Aldri». Variabelen er svært skjev, 92 prosent svarte at de aldri eller nesten aldri opplever mobbing. I de deskriptive analysene skiller vi derfor mellom de som opplever det aldri eller nesten aldri, de som opplever det månedlig eller hver 14. dag og de som opplever det ukentlig eller flere ganger i uka. I regresjonsanalysene benytter vi en dummy som skiller mellom de som aldri/nesten aldri opplever mobbing og de som minimum månedlig opplever mobbing.

Spørsmålet om hatytringer ble stilt som en matrise, der respondentene ble spurt om de i løpet av det siste året har opplevd å motta hatefulle ytringer eller truende kommentarer rettet mot ... 1) utseendet ditt, 2) hudfargen din, 3) din etniske bakgrunn/landbakgrunn, 4) den religionen du tilhører, 5) ditt kjønn, 6) en funksjonsnedsettelse du har og 7) din seksuelle orientering. Svaralternativene var «Aldri», «Sjelden», «Av og til», «Ofte» og «Svært ofte». For å redusere kompleksiteten konstruerte vi dummyvariabler som skiller mellom de som svarte at de ofte eller svært ofte har opplevd dette (1) og de som aldri, sjelden eller av og til har opplevd dette (0). Vi har valgt å konsentrere oss om de som *ofte* utsettes for hatytringer og inkluderer ikke de som svarte «av og til» fordi vi anser dette som en erfaring som ligger nærmere erfaringen med å oppleve mobbing minst månedlig. Denne avgrensningen gjør at vi fanger opp relativt alvorlige eksklusjonserfaringer.

Mens spørsmålet om mobbing peker på konkrete eksempler på adferd mellom ungdommer som plaging, trusler og utfrysing, er spørsmålet om hatytringer ikke nærmere definert enn som «hatefulle eller truende kommentarer» og det er heller ikke presisert hvem avsenderen er. Når vi studerer ungdoms erfaringer med mobbing og hatytringer ved hjelp av spørreundersøkelser, måler vi deres *subjektive* erfaringer med fenomenene. Å vurdere om en handling er mobbing eller om en ytring er hatefull, er nødvendigvis et tolkningsspørsmål, og folk har ulike fortolkningsrammer og kan kode samme erfaring svært ulikt (Bakken & Wendelborg, 2019; Fladmoe & Nadim, 2017). Dette er særlig relevant når spørsmålsformuleringen er vag og ved å avgrense oss til de som svarer at de utsettes for hatytringer «ofte», kan vi anta at det er mindre tvil om at elevenes subjektive erfaringer ligger nærmere teoretiske definisjoner av begrepet. Dette betyr ikke at det å utsettes for det man opplever som hatytringer «av og til» ikke kan være alvorlig, men at ved å sette grensen på «ofte» blir det empiriske målet mer presist.<sup>3</sup> Det er verdt å merke seg at ingen av disse spørsmålsformuleringene avgrenser erfaringene med mobbing og hatytringer til hendelser som skjer på skolen, men at det også kan skje i andre sammenhenger. Dette innebærer også at erfaringene både kan være ansikt-til-ansikt, på sosiale medier og andre arenaer.

I de innledende deskriptive analysene viser vi resultater for hatytringer rettet mot alle de syv grunnlagene, mens vi i regresjonsanalysene skiller mellom to typer hatytringer: 1) Hatytringer rettet mot hudfarge, etnisk bakgrunn/landbakgrunn og religion og 2) hatytringer rettet mot utseende, kjønn, seksuell orientering og funksjonsevne. Blant dem som har vært utsatt for hatytringer i løpet av det siste året, er det stor overlapp i hvilke grunnlag disse rettes mot, altså at mange av dem som opplever hatytringer opplever det rettet mot ulike typer grunnlag. Men en faktoranalyse (se tabell A1 bakerst i artikkelen) viser at det går et skille mellom de som har vært utsatt for hatytringer rettet mot hudfarge, etnisk bakgrunn/landbakgrunn og religion (alle lader på over 0,5 på en egen dimensjon) på den ene siden, og

3. Resultatene endres i liten grad dersom vi legger terskelen lavere og også inkluderer de utsettes for hatytringer av og til (se tabeller i appendiks og beskrivelse av resultatene under).



de som har vært utsatt for hatytringer rettet mot kjønn, nedsatt funksjonsevne og seksuell orientering på den andre (alle lader på over 0,4 på en egen dimensjon). Hatytringer rettet mot utseende lader på begge dimensjoner, så vi har valgt å utelate den fra de sammensatte variablene.

De to primære uavhengige variablene på individnivå er foreldres landbakgrunn og elevenes religiøse tilhørighet. Foreldres landbakgrunn skiller mellom elever der begge foreldrene er født i henholdsvis Norden, Vest-Europa, Øst-Europa, Afrika og Asia. Religiøs tilhørighet skiller mellom kristendom, islam, annen og ingen. I de deskriptive analysene benytter vi alle disse kategoriene, mens vi i regresjonsanalysene skiller mellom tre hovedgrupper: 1) elever som har foreldre født i Norge eller i et annet nordisk land (nordisk bakgrunn), 2) elever som har innvandrerbakgrunn fra utenfor Norden og som på spørsmålet om religiøs tilhørighet oppga kristendom eller ingen og 3) elever som har innvandrerbakgrunn fra utenfor Norden og som oppga at de har muslimsk eller annen religiøs tilhørighet. På den måten skiller vi for det første mellom ungdom som har en etnisk tilhørighet som ligger tett opptil eller er lik majoritetsbefolkningen (nordisk) og de som har en minoritetsetnisk bakgrunn som ligger lenger fra majoritetsbefolkningen. For det andre skiller vi mellom minoritetsetnisk ungdom med en religiøs tilhørighet som ligner majoritetsbefolkningen (kristendom eller ingen religion) og minoritetsetnisk ungdom med minoritetsreligiøs tilhørighet.

For å måle betydningen av skolekontekst, skiller vi mellom skoler etter andelen elever med to utenlandsfødte foreldre. Denne variabelen er konstruert med utgangspunkt i spørsmålet om foreldrenes landbakgrunn og skiller mellom fire omtrent like store grupper av skoler målt etter antall elever i undersøkelsen. 1. kvartil (k1) er skolene med lavest andel elever med innvandrerbakgrunn, mens 4. kvartil (k4) er skolene med høyest andel. På k1-skolene har 88 prosent av elevene foreldre født i Norden, 6 prosent har foreldre født utenfor Norden og har kristen eller ingen religiøs tilhørighet, mens 6 prosent har foreldre født i Norden og har minoritetsreligiøs tilhørighet. På k4-skolene er de tilsvarende tallene 41, 16 og 43 prosent. K4-skolene er altså de eneste der elever med nordisk bakgrunn utgjør færre enn halvparten av elevene. Det kan være at resultatene ville sett annerledes ut dersom vi hadde hatt skoler med enda høyere innvandrerandel, men av personvern hensyn er ikke datamaterialet inndelt i finere kategorier. For enkelhets skyld referer vi til denne variabelen som «innvandrerandel», selv om den altså inkluderer både elever som selv har innvandret og elever født i Norge med foreldre som har innvandret. I regresjonsanalysene kontrollerer vi i tillegg for klassetrinn og kjønn.

**Tabell 1.** Deskriptiv statistikk. Uavhengige variabler

	Andel	n
<b>Foreldres fødeland</b>		
Norden	71,5	6521
Vest-Europa	1,8	167
Øst-Europa	4,0	361
Afrika	6,3	572
Asia	15,5	1411
Sør-Amerika	0,9	85
<b>Religiøs tilhørighet</b>		
Ingen	40,9	3728
Kristendom	36,5	3327
Islam	15,7	1430
Annen religion	6,9	632
<b>Sammensatt uavhengig variabel</b>		
Nordisk bakgrunn	71,5	6521
Innvandrerbakgrunn (kristen/ingen religiøs tilhørighet)	10,9	994
Innvandrerbakgrunn (minoritetsreligiøs tilhørighet)	17,6	1602
<b>Skoler gruppert etter innvandreandel (kvartiler)</b>		
k1 (lav andel)	24,7	2252
k2	30,0	2734
k3	23,9	2176
k4 (høy andel)	21,4	1955
<b>Klassetrinn</b>		
Vg1	39,9	3637
Vg2	31,8	2903
Vg3	28,3	2577
<b>Kjønn</b>		
Gutt	45,5	4148
Jente	54,2	4939
Ubesvart	0,3	30
Totalt		9117

Tabell 1 viser deskriptiv statistikk for de uavhengige variablene. Tabellen viser at om lag 7 av 10 elever har foreldre som er født i Norden. Blant elevene med foreldre født utenfor Norden, er Asia den største gruppen (16 prosent), etterfulgt av Afrika (6 prosent), Øst-Europa (4 prosent), Vest-Europa (2 prosent) og Sør-Amerika (1 prosent). Nærmere 8 av 10 av elevene oppgir at de har kristen (37 prosent) eller ingen (41 prosent) religiøs tilhørighet. 16 prosent har islamsk tilhørighet, mens 7 prosent oppgir at de tilhører en annen religion.

Som beskrevet over bruker vi i regresjonsanalysene en sammensatt uavhengig variabel, der vi har slått sammen innvandrerbakgrunn og religiøs tilhørighet i tre grupper (Sammensatt uavhengig variabel i tabell 1): 1) 72 prosent av elevene har nordisk bakgrunn, 2) 11 prosent av elevene har innvandrerbakgrunn fra utenfor Norden og kristen eller ingen religiøs tilhørighet, mens 3) 18 prosent av elevene har innvandrerbakgrunn fra utenfor Norden og minoritetsreligiøs (islamsk eller annen religion) tilhørighet.

Tabell 1 viser videre hvordan skolene er delt inn i fire grupper (kvartiler), fra skoler med lavest andel innvandrere (k1) til skoler med høyest andel innvandrere (k4). 40 prosent av elevene går på første trinn (Vg1), mens færre enn 30 prosent går på tredje trinn (Vg3). Til sist ser vi at litt flere jenter (54 prosent) enn gutter (46 prosent) ble inkludert i utvalget.

## Resultater

Vi begynner med å se på deskriptive resultater for elevenes erfaringer med mobbing og hatytringer, etter landbakgrunn og religiøs tilhørighet. Deretter undersøker vi sammenhengen mellom mobbing og hatytringer og om denne sammenhengen varierer etter elevenes etniske og religiøse bakgrunn, før vi til sist studerer hvordan elevenes erfaringer varierer etter innvandrerandel ved skolene.

Tabell 2 viser andelen elever som har vært utsatt for mobbing, etter foreldres fødeland og religiøs tilhørighet. 3 prosent av elevene svarte at de ble mobbet ukentlig, mens 4 prosent ble mobbet månedlig. 92 prosent ble aldri eller nesten aldri mobbet. Det er jevnt over små variasjoner mellom elever med ulik bakgrunn. Andelen som oppga at de ble mobbet er litt høyere blant elever med innvandrerbakgrunn fra Sør-Amerika (7 prosent ukentlig), men her er antallet respondenter lavt (n = 86). Det rapporteres også om noe mer mobbing blant elever som tilhører en «annen» religion (6 prosent ukentlig, 7 prosent månedlig).

**Tabell 2.** Har vært utsatt for mobbing. Etter foreldres fødeland og religiøs tilhørighet. Prosent

	Aldri/nesten aldri	Månedlig	Ukentlig	n
<b>Foreldres fødeland</b>				
Norden	93	4	3	6521
Vest-Europa	92	5	4	167
Øst-Europa	91	5	4	361
Afrika	93	3	4	572
Asia	91	5	4	1411
Sør-Amerika	86	7	7	85
<b>Religiøs tilhørighet</b>				
Ingen	93	4	3	3728
Kristendom	92	5	3	3327
Islam	92	4	4	1430
Annen	87	7	6	632
<b>Alle</b>	92	4	3	9117

Tabell 3 viser andelen elever som oppga at de ofte eller svært ofte hadde vært utsatt for hatytringer rettet mot ulike grunnlag det siste året, etter foreldres fødeland og religiøs tilhørighet. Det er viktig å understreke at de absolutte tallene ikke er direkte sammenlignbare mellom mobbing og hatytringer, siden svarskalaen var ulik. Vi ser imidlertid at det er langt større variasjoner på spørsmål om hatytringer enn hva vi så på spørsmålet om mobbing. Totalt svarer 8 prosent at de har vært utsatt for hatytringer ofte eller svært ofte det siste året, rettet mot minst ett grunnlag. Elever med innvandrerbakgrunn fra utenfor Norden har oftere enn elever med foreldre født i Norden vært utsatt for hatytringer, og andelen er høyest blant elever med innvandrerbakgrunn fra Sør-Amerika (18 prosent) og Afrika (16 prosent). Elever med bakgrunn fra Afrika svarer oftere enn andre at de har vært utsatt for hatytringer rettet mot deres religion (10 prosent) eller hudfarge (8 prosent). Elever med søramerikansk bakgrunn nevner relativt sett oftere enn andre elever med innvandrerbakgrunn at de har vært utsatt for hatytringer rettet mot deres etniske bakgrunn/landbakgrunn (12 prosent), seksuelle legning (6 prosent) eller funksjonsevne (5 prosent). Antallet elever med søramerikansk bakgrunn som har svart på undersøkelsen er imidlertid begrenset (n=85), og vi vet derfor ikke om de relativt høye prosenttallene skyldes tilfeldigheter.

Tabellen viser videre at andelen som har vært utsatt for hatytringer også er høyere blant elever med islamsk (13 prosent) eller annen (12 prosent) religiøs tilhørighet enn blant elever med kristen eller ingen religiøs tilhørighet (begge 6 prosent).

Forskjellene er særlig tydelige når det gjelder hatytringer rettet mot grunnlag som vi kan forvente at personer med innvandrerbakgrunn er mer utsatte for: hudfarge, etnisk bakgrunn/landbakgrunn og religion. Elever med innvandrerbakgrunn fra Sør-Amerika er særlig overrepresentert når det gjelder erfaringer med hatytringer rettet mot etnisk bakgrunn/landbakgrunn (12 prosent), mens elever med afrikansk bakgrunn er overrepresentert når det gjelder hatytringer rettet mot hudfarge (8 prosent) og religion (10 prosent). Når det gjelder religion er det særlig elever med islamsk tilhørighet (9 prosent) som oppgir at de har vært utsatt for hatytringer rettet mot den religionen de tilhører.

Vi ser også at elever med bakgrunn fra Sør-Amerika litt hyppigere enn andre rapporterer om hatytringer rettet mot kjønn, seksuell orientering og funksjonsevne.

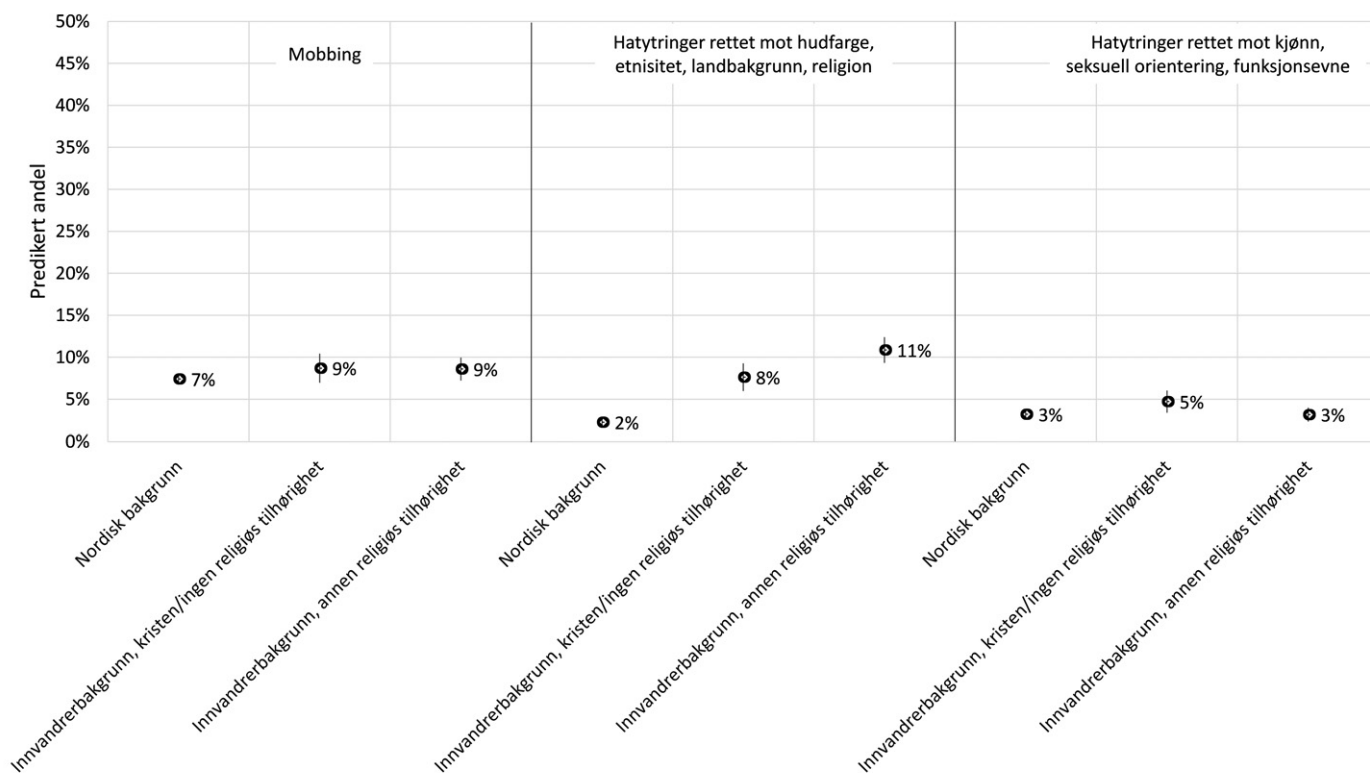
Dersom vi legger terskelen lavere og inkluderer også de som svarte at de «av og til» utsettes for hatytringer, blir de absolutte tallene høyere, men de relative gruppeforskjellene endres bare i begrenset grad (se tabell A2).

**Tabell 3.** Har vært utsatt for hatytringer siste år rettet mot ulike grunnlag (ofte, svært ofte). Etter foreldres fødeland og religiøs tilhørighet. Prosent.

	Hudfarge	Etnisk bakgrunn/ landbakgrunn	Religion	Utseende	Kjønn	Seksuell orientering	Funksjons- evne	Minst én av disse	n
<b>Foreldres fødeland</b>									
Norden	1	1	1	2	2	1	1	6	6521
Vest-Europa	2	3	1	3	3	2	1	10	167
Øst-Europa	1	6	3	3	1	1	1	9	361
Afrika	8	8	10	5	3	1	2	16	572
Asia	4	5	5	4	3	2	1	11	1411
Sør-Amerika	5	12	4	5	5	6	5	18	85
<b>Religiøs tilhørighet</b>									
Ingen	1	2	0,4	3	3	1	1	6	3728
Kristendom	1	2	1	2	2	1	1	6	3327
Islam	4	6	9	3	3	1	1	13	1430
Annen	6	6	4	6	4	3	2	12	632
<b>Alle</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>3</b>	<b>1</b>	<b>1</b>	<b>8</b>	<b>9117</b>

Figur 1 oppsummerer funnene fra tabellene 2 og 3 basert på den sammensatte uavhengige variabelen, altså der vi skiller mellom elever med nordisk bakgrunn, elever med innvandrerbakgrunn med kristen eller ingen religiøs tilhørighet og elever med innvandrerbakgrunn med minoritetsreligiøs tilhørighet. Figuren viser andelen (predikert gjennomsnitt, kontrollert for klassetrinn og kjønn) som minst månedlig har vært utsatt for mobbing, andelen som ofte har vært utsatt for hatytringer rettet mot hudfarge, etnisitet, landbakgrunn eller religion og andelen som ofte har vært utsatt for hatytringer rettet mot kjønn, seksuell orientering eller funksjonsevne. De komplette regresjonsmodellene er rapportert i tabell A3.

Figuren illustrerer hovedpoengene fra de deskriptive tabellene: For det første er det ingen statistisk signifikante forskjeller mellom de tre gruppene når det gjelder mobbing. De estimerte andelene varierer mellom 7,4 prosent (nordisk bakgrunn) og 8,7 prosent (innvandrerbakgrunn, kristen eller ingen tilhørighet), men disse forskjellene er innenfor feilmarginen når signifikansnivået er satt til  $p < 0,05$ . Det er også relativt små forskjeller knyttet til erfaringer med hatytringer rettet mot kjønn, seksuell orientering eller funksjonsevne. Elever med innvandrerbakgrunn og kristen eller ingen religiøs tilhørighet har litt større sannsynlighet enn andre for å ha opplevd dette (estimert andel 4,7 prosent), mens det



**Figur 1.** Predikert andel som har vært utsatt for mobbing (minst månedlig) og hatytringer (ofte, svært ofte) etter innvandrerbakgrunn og religiøs tilhørighet (n=9117). Resultater fra logistiske regresjonsmodeller. Kontrollert for klassetrinn og kjønn.

ikke er noen signifikant forskjell mellom elever med nordisk bakgrunn og elever med innvandrerbakgrunn og minoritetsreligiøs tilhørighet (begge 3,2 prosent).

Det er imidlertid store variasjoner mellom de tre gruppene når det gjelder erfaringer med hatytringer rettet mot hudfarge, etnisitet, landbakgrunn og religion. Mens en estimert andel på 2,3 prosent av elevene med nordisk bakgrunn har opplevd dette ofte eller svært ofte, er de tilsvarende andelene blant elever med innvandrerbakgrunn fra utenfor Norden på 7,6 blant kristne eller de som ikke tilhører noen religion og 10,9 prosent blant de som har en annen religiøs tilhørighet enn kristendom. Hvis vi også inkluderer de som «av og til» opplever denne type hatytringer, er de tilsvarende tallene 8, 20 og 27 prosent (se tabell A2).

Nærmere analyser (ikke vist) viser at det er kjønnsforskjeller blant elever med nordisk familiebakgrunn, men ikke blant elever med innvandrerbakgrunn fra utenfor Norden. Gutter med bakgrunn fra Norden opplever oftere enn jenter hatytringer rettet mot hudfarge, etnisitet, landbakgrunn eller religion, mens jenter med samme bakgrunn opplever oftere enn gutter hatytringer rettet mot kjønn, seksuell orientering eller funksjonsevne.

Oppsummert ser vi altså at forskjellene mellom elever med og uten innvandrerbakgrunn først og fremst gjelder erfaringer med hatytringer rettet mot hudfarge, etnisitet, landbakgrunn og religion. Elever med innvandrerbakgrunn, og særlig de som også tilhører en annen religion enn kristendom, har i større grad enn elever med nordisk bakgrunn vært utsatt for denne type hatytringer.

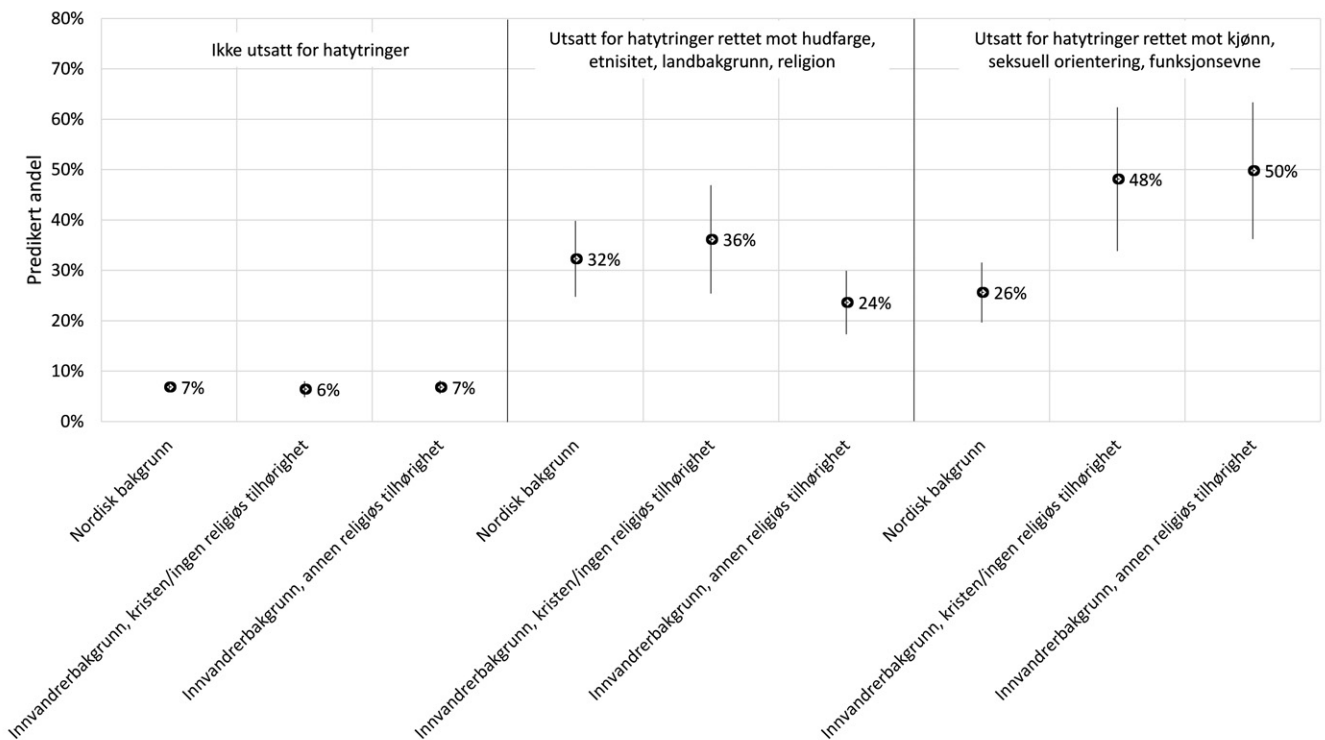
Det er nærliggende å anta at det er en del overlapp mellom erfaringer med mobbing og erfaringer med hatytringer, i den forstand at de som opplever mobbing også utsettes for hatytringer. Dette bekreftes i figur 2, som viser resultater fra en regresjonsmodell der mobbing er den avhengige variabelen og de uavhengige variablene er samspillsledd mellom elevenes familiebakgrunn og erfaringer med de to formene for hatytringer (venstre side viser hatytringer



rettet mot hudfarge, etnisitet, landbakgrunn eller religion, høyre side viser hatytringer rettet mot kjønn, seksuell orientering eller funksjonsevne). I modellen kontrolleres det for kjønn og klassetrinn. Den øverste linjen i hver av figurene viser predikert sannsynlighet for å være utsatt for mobbing blant elever som har vært utsatt for hatytringer, mens den nedre streken viser predikert sannsynlighet for å være utsatt for mobbing blant elever som ikke har vært utsatt for hatytringer. De komplette regresjonsmodellene er rapportert i tabell A4.

Figuren illustrerer at det er en statistisk signifikant sammenheng mellom hatytringer og mobbing uansett om ungdommene har innvandrerbakgrunn eller ikke: De som har vært utsatt for hatytringer har større sannsynlighet for å være utsatt for mobbing enn de som ikke har vært utsatt for hatytringer. Figuren viser imidlertid også at mobbing er noe som skjer uavhengig av hatytringer.

Figuren viser også at sammenhengen mellom mobbing og hatytringer er sterkere for elever med minoritetsbakgrunn, dersom ytringene rettes mot kjønn, seksuell orientering eller funksjonsevne. Denne sammenhengen finner vi ikke for hatytringer rettet mot hudfarge, etnisitet, landbakgrunn eller religion. Dette kan tyde på at for minoritetselever skjer hatytringer rettet mot kjønn, seksuell orientering og funksjonsevne i større grad i en mobbesetting. Når det gjelder hatytringer rettet mot hudfarge, etnisitet, landbakgrunn eller religion, er det en tendens til at sammenhengen mellom mobbing og hatytringer er *svakere* blant elever med innvandrerbakgrunn og minoritetsreligiøs tilhørighet. Siden antallet respondenter som har vært utsatt for både mobbing og hatytringer er begrenset, er ikke gruppeforskjellene statistisk signifikante. Det er likevel verdt å spørre om tendensene peker mot at hatytringer rettet mot hudfarge, etnisitet, landbakgrunn og religion skjer mer uavhengig av mobbing blant minoriteter. Denne type hatytringer kan kanskje oppleves som slengbemerkinger uten at elevene oppfatter seg som ofre for mobbing av den grunn. Kanskje rammer også denne type hatytringer minoritetsungdom mer på tvers av hvilken status de har på skolen ellers?



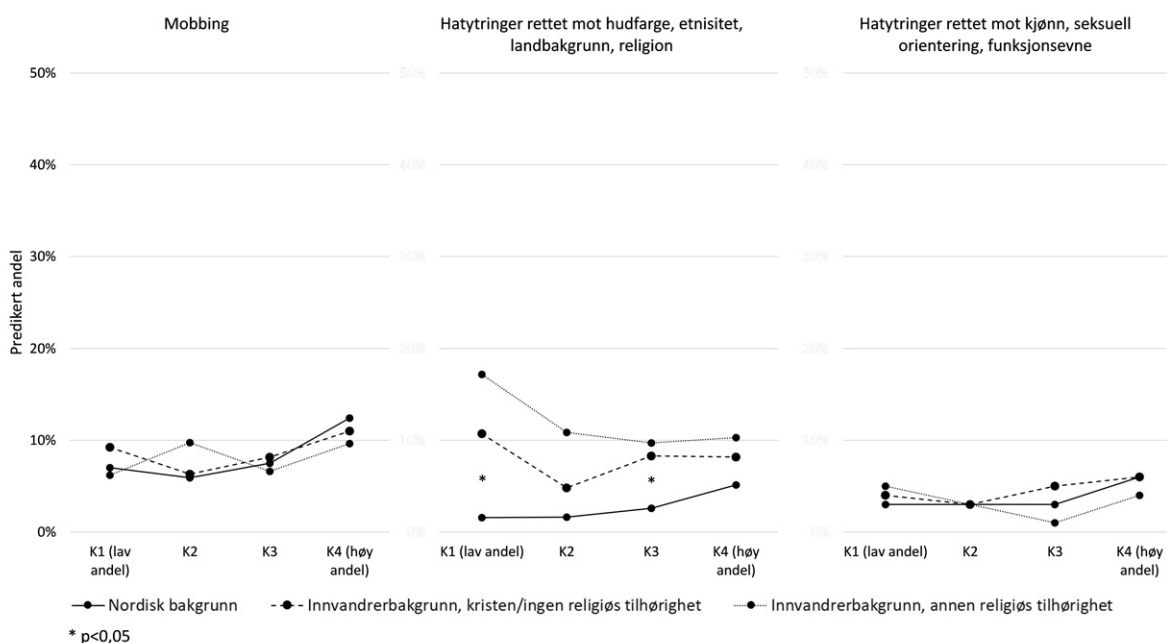
**Figur 2.** Predikert andel som blir mobbet minst månedlig etter om elevene har vært utsatt for hatytringer (ofte, svært ofte) og elevenes innvandrerbakgrunn og religiøse tilhørighet (n=9117). Resultater fra samspillsanalyse i logistisk regresjon. Kontrollert for klassetrinn og kjønn.

### Betydningen av skolekontekst

Hvilken betydning har skolekonteksten – i form av andelen elever med innvandrerbakgrunn – for elevenes erfaringer med mobbing og hatytringer? Figur 3 viser den predikerte andelen som har vært utsatt for mobbing og de to formene for hatytringer (kontrollert for klassetrinn og kjønn), etter innvandrerandelen på skolen de går på. De komplette regresjonsmodellene er rapportert i tabell A5.

Figuren viser relativt små skolevariasjoner i omfanget av både mobbing og hatytringer rettet mot kjønn, seksuell orientering og funksjonsevne. Unntaket er elever med nordisk familiebakgrunn, som er mer utsatt for mobbing på skolene med den høyeste andelen elever med innvandrerbakgrunn (estimerte andeler: k1 = 7 prosent, k4 = 12 prosent). Som beskrevet over, er elever med nordisk familiebakgrunn i klart flertall på k1-skolene (88 prosent), mens de utgjør færre enn halvparten (41 prosent) av elevene på k4-skolene. På disse skolene har 43 prosent av elevene en annen religiøs tilhørighet enn kristendom og foreldre som er født utenfor Norden.

Det er imidlertid større variasjoner knyttet til andelen elever med innvandrerbakgrunn på skolenivå når det gjelder elevenes erfaringer med hatytringer rettet mot hudfarge, etnisitet, landbakgrunn og religion. Igjen ser vi at elever med nordisk familiebakgrunn er mest utsatt for denne type hatytringer på skoler med høy innvandrerandel (estimerte andeler som er utsatt: k1 = 2 prosent, k4 = 5 prosent). Det motsatte er tilfellet for elever med innvandrerbakgrunn, særlig hvis de også tilhører en annen religion enn kristendom. Denne gruppen er mest utsatt for hatytringer rettet mot hudfarge, etnisitet, landbakgrunn og religion på skoler med lav innvandrerandel (estimerte andeler: k1 = 17 prosent, k4 = 10 prosent). Med andre ord reduseres forskjellene mellom disse gruppene etter hvert som innvandrerandelen øker, fra nesten 16 prosentpoeng på skolene med lavest innvandrerandel (k1) til 5 prosentpoeng på skolene med høyest innvandrerandel (k4). Som nevnt var ikke spørsmålsformuleringene om mobbing og hatytringer avgrenset til hendelser på skolen. Det at vi finner de sammenhengene vi gjør knyttet til skolekontekst, tyder likevel på at skolen er en viktig arena for disse erfaringene.



**Figur 3.** Predikert andel som har vært utsatt for mobbing og hatytringer på skoler med ulik andel elever med innvandrerbakgrunn, etter innvandrerbakgrunn og religiøs tilhørighet (n=9117). Resultater fra logistiske regresjonsmodeller. Kontrollert for klassetrinn og kjønn.

## Diskusjon og konklusjon

I denne artikkelen har vi for det første undersøkt i hvilken grad elever på videregående skole i Oslo utsettes for eksklusjon i form av mobbing og hatytringer, og hvilken betydning elevenes etniske og religiøse bakgrunn har for deres utsatthet. For det andre har vi undersøkt betydningen av skolekonteksten – i form av andelen elever med innvandrerbakgrunn – for elevenes erfaringer med mobbing og hatytringer.

Om lag åtte prosent av elevene svarer at de utsettes for mobbing ukentlig eller månedlig. Det er imidlertid små variasjoner: ungdom med etnisk og religiøs minoritetsbakgrunn er omtrent like utsatt for mobbing som elever med etnisk majoritetsbakgrunn. Dette er i tråd med det Fandrem og kollegaer fant i sin representative studie (Fandrem et al., 2009).

Det samme mønsteret med små forskjeller finner vi også når det gjelder elevenes erfaringer med hatytringer rettet mot kjønn, seksuell orientering og funksjonsevne. Derimot er elever med etnisk minoritetsbakgrunn mer utsatt for hatytringer som retter seg mot hudfarge, etnisitet, nasjonalitet og religion enn det elever med etnisk majoritetsbakgrunn er. Dette gjelder særlig hvis elevene i tillegg har religiøs tilhørighet til en annen religion enn kristendom. 11 prosent av elevene med etnisk og religiøs minoritetsbakgrunn svarte at de utsettes for denne type hatytringer ofte. Det tilsvarende tallet for elever med etnisk majoritetsbakgrunn var to prosent. Med andre ord opplever elever med minoritetsbakgrunn langt oftere enn andre hatytringer som angriper deres etniske og religiøse minoritetsbakgrunn.

Disse funnene tyder på at ungdom med etnisk og religiøs minoritetsbakgrunn ikke nødvendigvis blir mer utsatt for eksklusjonserfaringer som mobbing og hatytringer generelt, men at deres minoritetsstatus(er) fungerer som en markør på annerledeshet og gjør dem mer utsatt for hatytringer rettet mot nettopp denne «annerledesheten» (jf. Perry, 2001; Roland, 2007).

Et relevant spørsmål blir da om hatytringene ungdom med etnisk og religiøs minoritetsbakgrunn utsettes for, knyttet til deres minoritetsstatus, best kan forstås som en særegen manifestasjon av mobbing. Altså, er det slik at når minoritetsungdom mobbes, mobbes de gjennom hatytringer rettet mot hudfarge, etnisitet, nasjonalitet og religion? Analysene tyder på at dette skjer, men faktisk er hatytringer rettet mot etnisk og religiøs minoritetsbakgrunn (hudfarge, etnisitet, nasjonalitet og religion) i mindre grad knyttet til mobbing for elever med etnisk og religiøs minoritetsbakgrunn enn det er for andre ungdommer. En tolkning av dette er at slike hatytringer rammer bredere enn mobbing. Det er noe ungdommer med minoritetsbakgrunn opplever uavhengig av om de i tillegg opplever mobbing – det er dermed kanskje erfaringer som er mindre relatert til statusen i det sosiale hierarkiet i ungdomsgruppen (jf. Kofoed & Søndergaard, 2009), men mer relatert til statusen i det større samfunnshierarkiet (Perry, 2001).

Derimot finner vi at for minoritets elevene er mobbing i større grad enn for majoritets elevene assosiert med hatytringer rettet mot kjønn, seksuell orientering eller nedsatt funksjonsevne. En mulig forklaring kan være at det er mer fordommer mot denne type kjennetegn i innvandremiljøer enn ellers i samfunnet (jf. Friberg, 2016). Denne forklaringen forutsetter imidlertid at den sterkere sammenhengen skyldes at mobbingen og hatytringene skjer mellom elever med innvandrerbakgrunn, og det har vi ikke mulighet til å si noe om med denne undersøkelsen.

Analysene illustrerer videre hvordan den lokale konteksten kan ha betydning for i hvilken grad forskjellsmarkører som etnisk og religiøs bakgrunn blir relevante (jf. Alba, 2005; Yoder, 1991). Vi finner at elever med etnisk minoritetsbakgrunn – særlig de som i tillegg tilhører en annen religion enn kristendom – er spesielt utsatt for hatytringer rettet mot deres etniske og religiøse bakgrunn på skoler med lav andel elever med innvandrerbakgrunn. Tilsvarende er

elever med nordisk bakgrunn oftere utsatt for denne typen hatytringer, i tillegg til mobbing, på skoler med høy innvandrersandel – en lokal kontekst hvor de utgjør en etnisk minoritet. Det tyder på at markører knyttet til etnisitet og religion blir særlig belastende for de gruppene som i den lokale konteksten er i numerisk minoritet. Det er i tråd med Kanters (1977) begrep om *boundary heightening*: grensene mellom grupper kan bli spesielt synlige og forskjellene mellom grupper kan forsterkes, i kontekster hvor en gruppe er i mindretall og oppfattes som annerledes enn «normalen».

Funnene gir imidlertid også støtte til Yoders (1991) presisering av at det ikke utlukkende er den numeriske balansen mellom ulike grupper i en gitt kontekst som avgjør relasjonen og grensene mellom gruppene – status i storsamfunnet betyr også noe. Selv om elever med nordisk bakgrunn, som altså representerer eller er svært lik majoritetsbefolkningen, er mer utsatt for hatytringer på skoler med høy innvandrersandel, er elever med etnisk og religiøs minoritetsbakgrunn i større grad utsatt for denne typen hatytringer også på disse skolene hvor de ikke er i minoritet. Analysene tyder altså på at det kan være en ulempe å være i minoritet i den lokale konteksten, men det er likevel en større ulempe å tilhøre en gruppe som er en (lavstatus) minoritet i samfunnet for øvrig. Et forbehold med denne tolkningen er imidlertid at vi ikke kan skille ut skoler der elever med nordisk familiebakgrunn er en like klar numerisk minoritet som det elever med etnisk minoritetsbakgrunn er – majoritets elever utgjør aldri mindre enn 40 prosent av elevmassen i skolegruppene i utvalget. Vi kan derfor ikke utelukke at elever med nordisk familiebakgrunn ville vært mer utsatt for hatytringer dersom de gikk på skoler der de utgjorde en enda tydeligere minoritet.

Til slutt illustrerer funnene en sentral innsikt: ungdom med minoritetsbakgrunn kan ha noen særegne eksklusjonserfaringer, selv om de ikke er mer utsatt for mobbing enn andre. Det betyr at dersom formålet er å fange ungdoms erfaringer med eksklusjon i bred forstand (jf. opplæringslova, 1998, § 9a-3), er det viktig å inkludere mål som kan fange de særegne erfaringene minoriteter kan ha i kraft av å være minoriteter. Det er derfor behov for mer forskning som inkluderer elevenes erfaringer med fenomener som hatytringer, rasisme og diskriminering i tillegg til mobbing. De teoretiske perspektivene på grensedragninger understreker et viktig poeng: når minoriteter er mer utsatt for eksklusjonserfaringer eller angrep skyldes det ikke deres minoritetsbakgrunn i seg selv, det handler om grensene majoriteten trekker for hvem som regnes som en del av «oss» og hvem som ses på som annerledes eller avvikende, og hvilke individuelle kjennetegn som brukes som markører for å definere disse grensene (Alba, 2005; Perry, 2001).

## Om artikkelen

*Arbeidet med denne artikkelen er finansiert av Institutt for samfunnsforskning (ISF) og prosjektet Far right politics online and societal resilience (FREXO) (Norges Forskningsråd, prosjektnummer 295985). Vi ønsker å takke deltakere på Politikkseminaret ved ISF samt to anonyme konsulenter for gode kommentarer til tidligere utkast av artikkelen.*

## Litteratur

- Alba, R. (2005). Bright vs. blurred boundaries: Second-generation assimilation and exclusion in France, Germany, and the United States. *Ethnic and Racial Studies*, 28(1), 20–49. <https://doi.org/10.1080/0141987042000280003>
- Arseneault, L., Bowes, L. & Shakoor, S. (2010). Bullying victimization in youths and mental health problems: 'Much ado about nothing'? *Psychological medicine*, 40(5), 717–729.
- Bakken, A. (2018). *Ung i Oslo 2018*. Rapport 6/18. Oslo: NOVA.

- Bakken, A. & Wendelborg, C. (2019). Mobbing og konflikter mellom jevnaldrende. Hvordan forstå resultatene fra elevundersøkelsen og ungdomdata? I J. Caspersen & C. Wendelborg (Red.), *Skolen vår!* (s. 104–122). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Barth, F. (1969). *Ethnic groups and boundaries: the social organization of culture difference*. Bergen: Universitetsforlaget.
- Bjereld, Y., Daneback, K. & Petzold, M. (2015). Differences in prevalence of bullying victimization between native and immigrant children in the Nordic countries: a parent-reported serial cross-sectional study. *Child: Care, Health and Development*, 41(4), 593–599. <https://doi.org/10.1111/cch.12184>
- Brekke, J.-P., Fladmoe, A. & Wollebæk, D. (2020). *Holdninger til innvandring, integrering og mangfold i Norge. Integreringsbarometeret 2020*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Chakraborti, N. & Garland, J. (2015). *Hate crime: Impact, causes and responses* (2. utg.). Los Angeles: Sage.
- Fandrem, H., Strohmeier, D. & Jonsdottir, K. A. (2012). Peer groups and victimisation among native and immigrant adolescents in Norway. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 17(3-4), 273–285. <https://doi.org/10.1080/13632752.2012.704308>
- Fandrem, H., Strohmeier, D. & Roland, E. (2009). Bullying and Victimization Among Native and Immigrant Adolescents in Norway: The Role of Proactive and Reactive Aggressiveness. *The Journal of Early Adolescence*, 29(6), 898–923. <https://doi.org/10.1177/0272431609332935>
- Fladmoe, A. & Nadim, M. (2017). Silenced by hate? Hate speech as a social boundary to free speech. I A. H. Midtbøen, K. Steen-Johnsen & K. Thorbjørnsrud (Red.), *Boundary Struggles: Contestations of Free Speech in the Public Sphere*. Oslo: Cappelen.
- Fladmoe, A., Nadim, M. & Birkvad, S. R. (2019). *Erfaringer med hatytringer og hets blant LHBT-personer, andre minoritetsgrupper og den øvrige befolkningen*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Friberg, J. H. (2016). *Assimilering på norsk. Sosial mobilitet og kulturell tilpasning blant ungdom med innvandrerbakgrunn*. Fafo-rapport 2016: 43. Oslo: Fafo.
- Gullestad, M. (2002). *Det norske sett med nye øyne: kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jenkins, R. (1997). *Rethinking ethnicity: Arguments and explorations*. London: Sage.
- Kanter, R. M. (1977). Some Effects of Proportions on Group Life: Skewed Sex Ratios and Responses to Token Women. *American Journal of Sociology*, 82(5), 965–990.
- Kofoed, J. & Søndergaard, D. M. (2009). *Mobning: sociale prosesser på afveje*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Maynard, B. R., Vaughn, M. G., Salas-Wright, C. P. & Vaughn, S. (2016). Bullying Victimization Among School-Aged Immigrant Youth in the United States. *Journal of Adolescent Health*, 58(3), 337–344. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2015.11.013>
- Midtbøen, A. H. (2016). Discrimination of the Second Generation: Evidence from a Field Experiment in Norway. *Journal of International Migration and Integration*, 17(1), 253–272. <https://doi.org/10.1007/s12134-014-0406-9>
- Midtbøen, A. H. & Kitterød, R. H. (2019). Beskytter assimilering mot diskriminering? *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 3(5), 353–371. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2019-05-04>
- Moulin, D. (2011). Giving voice to ‘the silent minority’: the experience of religious students in secondary school religious education lessons. *British Journal of Religious Education*, 33(3), 313–326. <https://doi.org/10.1080/01416200.2011.595916>
- Myklestad, I., Røysamb, E. & Tambs, K. (2012). Risk and protective factors for psychological distress among adolescents: a family study in the Nord-Trøndelag Health Study. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 47(5), 771–782. <https://doi.org/10.1007/s00127-011-0380-x>



- Nadim, M. & Fladmoe, A. (2019). Silencing Women? Gender and Online Harassment. *Social Science Computer Review*, 39(2), 245–258. <https://doi.org/10.1177/0894439319865518>
- Nilsen, A. B. (2014). *Hatprat*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Norris, P. & Inglehart, R. (2011). *Sacred and secular: Religion and politics worldwide*. Cambridge University Press.
- NOU 2015: 2. *Å høre til — Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø*.
- Olweus, D. (1992). *Mobbing i skolen – hva vi vet og hva vi kan gjøre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Olweus, D. (2009). Mobbing i skolen – fakta og tiltak. I L. E. Aarø & K.-I. Klepp (Red.), *Ungdom, livsstil og helsefremmende arbeid*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Opplæringslova. (1998). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (LOV-2021-06-11-81)*. Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>
- Perry, B. (2001). *In the name of hate: understanding hate crimes*. New York: Routledge.
- Punshon, G., Maclaine, K., Trevatt, P., Radford, M., Shanley, O. & Leary, A. (2019). Nursing pay by gender distribution in the UK-does the Glass Escalator still exist? *International Journal of Nursing Studies*, 93, 21–29. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2019.02.008>
- Roland, E. (2007). *Mobbingens psykologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sandberg, S., Andersen, J. C., Gasser, T. L. U., Linge, M., Mohamed, I. A. A., Shokr, S. A. & Tutenges, S. (2018). *Unge muslimske stemmer: Om tro og ekstremisme*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Smith, P. K. (2014). *Understanding school bullying: Its nature and prevention strategies*. Sage.
- Statistikkbanken Oslo kommune. (2020). *Andel minoritetsspråklige elever i grunnskolen – 2019/2020*. Lastet ned fra <http://statistikkbanken.oslo.kommune.no/webview/>
- Thorvaldsen, S., Westgren, B. B., Egeberg, G. & Rønning, J. A. (2018). Mobbing, digital mobbing og psykisk helse hos barn og unge i Tromsø. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 95(02–03), 128–142. <https://doi.org/10.18261/ISSN.1891-1838-2018-02-03-05>
- Vaagen, H. & Gran, A.-B. (2011). *Kartlegging av kunnskaper og holdninger på området rasisme og antisemittisme: undersøkelse blant elever (trinn 8-10) i Osloskolen*. Oslo: Perduco.
- Vassenden, A. (2010). Untangling the different components of Norwegianness. *Nations and Nationalism*, 16(4), 734–752. <https://doi.org/10.1111/j.1469-8129.2009.00438.x>
- Vitoroulis, I. & Vaillancourt, T. (2015). Meta-analytic results of ethnic group differences in peer victimization. *Aggressive Behavior*, 41(2), 149–170. <https://doi.org/10.1002/ab.21564>
- Walle, T. M. (2010). *A Passion for Cricket. Masculinity, ethnicity, and diasporic spaces in Oslo*. [PhD dissertation]. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Williams, C. L. (1992). The Glass Escalator: Hidden Advantages for Men in the «Female» Professions. *Social Problems*, 39(3), 253–267. <https://doi.org/10.2307/3096961>
- Yoder, J. D. (1991). Rethinking Tokenism: Looking Beyond Numbers. *Gender & Society*, 5(2), 178–192. <https://doi.org/10.1177/089124391005002003>

## Vedlegg

**Tabell A1.** Har i løpet av det siste året opplevd å motta hatefulle ytringer eller truende kommentarer rettet mot ulike grunnlag. Faktoranalyse, varimax rotasjon

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
Etnisitet	0,738	0,158	0,003
Hudfarge	0,670	0,200	0,078
Religion	0,549	0,231	-0,073
Seksuell orientering	0,229	0,540	0,016
Funksjonsevne	0,261	0,502	-0,015
Kjønn	0,264	0,419	0,090
Utseende	0,424	0,349	0,153
Varians	1,664	0,959	0,043

**Tabell A2.** Har vært utsatt for hatytringer siste år rettet mot ulike grunnlag (av og til, ofte, svært ofte). Etter foreldres fødeland og religiøs tilhørighet. Prosent.

	Hudfarge	Etnisk bakgrunn/ landbakgrunn	Religion	Utseende	Kjønn	Seksuell orientering	Funksjonsevne	Minst ett grunnlag
<b>Foreldres fødeland</b>								
Norden (n = 6521)	4	5	3	11	9	3	2	20
Vest-Europa (n = 167)	4	11	5	11	8	8	2	26
Øst-Europa (n = 361)	4	18	8	11	4	3	3	24
Afrika (n = 572)	21	22	21	14	7	2	3	34
Asia (n = 1411)	11	18	15	14	8	5	4	29
Sør-Amerika (n = 85)	9	18	7	15	9	10	6	27
<b>Religiøs tilhørighet</b>								
Ingen (n = 3728)	4	5	1	10	10	3	2	20
Kristendom (n = 3327)	5	6	5	11	8	3	3	21
Islam (n = 1430)	12	20	22	13	7	3	3	32
Annen (n = 632)	14	17	9	16	10	7	6	29
<b>Alle</b>	<b>6</b>	<b>9</b>	<b>6</b>	<b>11</b>	<b>9</b>	<b>3</b>	<b>3</b>	<b>23</b>

**Tabell A3.** Har vært utsatt for mobbing (minst månedlig) og hatytringer (ofte, svært ofte) siste år. Logistisk regresjon

	Mobbing	Hatytringer rettet mot hudfarge, etnisitet, landbakgrunn eller religion	Hatytringer rettet mot kjønn, seksuell orientering eller funksjonsevne
Familiebakgrunn (ref=Nordisk)			
Innvandrerbakgrunn, kristen/ingen religiøs tilhørighet	0,174	1,270***	0,406*
Innvandrerbakgrunn, annen religiøs tilhørighet	0,161	1,660***	-0,009
Klassetrinn (ref=Vg1)			
Vg2	-0,097	-0,111	-0,337*
Vg3	-0,262**	-0,196	-0,283*
Kjønn (ref=gutter)			
Jenter	-0,091	-0,173†	0,208†
Uoppgitt kjønn	0,554	0,000	0,823
Konstant	-2,378	-3,586	-3,356
r <sup>2</sup>	0,003	0,070	0,006
n	9117	9117	9117

Sig: † p < 0,1, \* p < 0,05, \*\* p < 0,01, \*\*\* p < 0,001

**Tabell A4.** Sammenhengen mellom mobbing (minst månedlig) og hatytringer (ofte, svært ofte) etter innvandrerbakgrunn og muslimsk tilhørighet kontrollert for kjønn og klassetrinn. Logistisk regresjon

	Mobbing	Mobbing
Hatytringer rettet mot hudfarge, etnisitet, landbakgrunn eller religion	1,875***	
Hatytringer rettet mot kjønn, seksuell orientering eller funksjonsevne		1,552***
Familiebakgrunn (ref=Nordisk)		
Innv.bakgrunn/kristen/ingen	-0,069	-0,014
Innv.bakgrunn/muslimsk/annen	-0,006	0,066
Samspillsledd		
Hatytringer*Innvandrerbakgrunn, kristen/ingen religiøs tilhørighet	0,242	1,007**
Hatytringer*Innvandrerbakgrunn, annen religiøs tilhørighet	-0,427	0,995**
Klassetrinn (ref=Vg1)		
Vg2	-0,075	-0,060
Vg3	-0,233*	-0,234*
Kjønn (ref=gutter)		
Jenter	-0,064	-0,107
Uoppgitt	0,721	0,512
Konstant	-2,496	-2,480
r2	0,038	0,040
n	9117	9117

Sig: † p < 0,1, \* p < 0,05, \*\* p < 0.01, \*\*\* p < 0,001

**Tabell A5.** Har vært utsatt for mobbing (minst månedlig) og hatytringer (ofte, svært ofte) siste år på skoler med ulik andel elever med innvandrerbakgrunn. Logistisk regresjon

	Mobbing	Hatytringer rettet mot hudfarge, etnisitet, landbakgrunn eller religion	Hatytringer rettet mot kjønn, seksuell orientering eller funksjonsevne
Familiebakgrunn (ref=Nordisk)			
Innvandrerbakgrunn, kristen/ingen religiøs tilhørighet	0,301	2,020***	0,412
Innvandrerbakgrunn, annen religiøs tilhørighet	-0,131	2,568***	0,627
Innvandrerandel på skolene (ref=k1 (lav andel))			
k2	-0,183	0,035	0,152
k3	0,072	0,507*	0,118
k4 (høy andel)	0,634***	1,224***	0,802***
Samspillsledd			
Innvandrerbakgrunn, kristen/ingen religiøs *k1 (lav andel)			
Innvandrerbakgrunn, kristen/ingen religiøs *k2	-0,231	-0,900†	-0,307
Innvandrerbakgrunn, kristen/ingen religiøs *k3	-0,208	-0,790†	0,177
Innvandrerbakgrunn, kristen/ingen religiøs *k4 (høy andel)	-0,439	-1,523***	-0,374
Innvandrerbakgrunn, annen religiøs tilhørighet *k1 (lav andel)			
Innvandrerbakgrunn, annen religiøs tilhørighet *k2	0,674	-0,569	-0,628
Innvandrerbakgrunn, annen religiøs tilhørighet *k3	-0,004	-1,166**	-1,535*
Innvandrerbakgrunn, annen religiøs tilhørighet *k4 (høy andel)	-0,154	-1,818***	-1,021*
Klassetrinn (ref=Vg1)			
Vg2	-0,103	0,122	-0,332*
Vg3	-0,260**	0,132	-0,282*
kjønn (ref=gutter)			
Jenter	-0,053	-0,133	0,252*
Uoppgitt	0,589	0,000	0,809
Konstant	-2,458	-3,985	-3,591
r2	0,011	0,083	0,016
n	9117	9117	9117

Sig: † p < 0,1, \* p < 0,05, \*\* p < 0.01, \*\*\* p < 0,001